

A Magyar Elektronikus Könyvtárról

Noha a „hálózatok hálózata”, az Internet már évtizedes múltra tekint vissza, az igazi információrobbanás mégis az elmúlt szűk 1-2 évben ment végbe a hálózaton. Jelenleg már terabájtokról beszélnek, amikor a hálózaton található információ mennyiségét próbálják behatárolni, és ez a mennyiség jelenleg évenként megduplázódik. Az Internet terjedésével 1993-ban Magyarországon is számos helyen indultak meg teljes szöveges információszolgáltatások.

Az Internet helyzete, az információs robbanás

Az Internet – az alapját képező kommunikációs szabvány (TCP/IP) segítségével – viharos sebességgel hódította meg a világot. „A szakértők immár 10-12 terabájtra teszik az egyre növekvő számú file-archívumokban (anonymous FTP) elérhető »szabadforgalmú« anyag nagyságát.” * Mind szélesebb körben használják a UNIX operációs rendszert, amely minden külön program nélkül képes elektronikus levelet küldeni/fogadni, bejelentkezni egy távoli számítógépbe, vagy közvetlenül letölteni onnan egy állományt. A Microsoft „birodalom” is ellátta már legújabb szoftvertermékeit az Internet-csatlakozáshoz szükséges kommunikációs elemekkel.

A világ jelentős részében kapcsolódnak össze a számítógépek, és használók képesek egymással üzeneteket váltani, számos információforráshoz közvetlenül hozzáférni. Az Internet eredetéből következően fő felhasználója a felsőoktatási és kutatási szféra. Ennek következtében a rajta található információk túlnyomó része nyilvános, bár éppen napjainkban kezdik felfedezni ezt a területet a kereskedelmi adatbázis-szolgáltatók is. A telekommunikációs fejlesztéseket a legtöbb országban állami programok támogatják, és a felsőoktatási, költségvetési szféra nagy része számára a használat költségeit központi projektekből finanszírozzák. A közelmúlt robbanásszerű fejlődésének eredményeként óvatossággal jelenleg 20–30 millió körülire tehető az Internet-felhasználók száma. (Bár ezt még e cikk megírásának időpontjában is csak óvatossággal merem leírni, nem is számolva a megjelenés átfutásának időtartamával.)

Már korábban is léteztek online adatbázisok, amelyek különböző hálózatokon elérhetőek voltak. Az Internet igazi újítása ezen a területen, hogy a közös kommunikációs szabványnak köszönhetően mind nagyobb körben teszi elérhetővé a hozzá kapcsolódó információs szolgáltatásokat. Egy Interneten található adatbázishoz ma már a világ legtöbb országából el lehet jutni. Egy ilyen adatbázis ténylegesen már átfogó érdeklődéssel számolhat. Ennek következtében a más hálózatokon található adatbázisokat is igyekeznek az Internettel összekapcsolni. Így például az angol könyvtári katalógusok többsége, amely korábban csak a JANET-en (az angol felsőoktatási hálózaton) keresztül volt elérhető, mára már közvetlenül hívható az Internetről.

Az adatbázisok és a könyvtári katalógusok alapvetően bibliográfiai információi mellett azonban az Interneten jellemző módon számtalan elsődleges elektronikus információ is megtalálható. Szoftverek, képek, hanganyagok és teljes szövegek is szép számmal találhatóak a különböző számítógépeken. Amíg azonban egy hagyományos adatbázisban található rekordok egységesek, különböző osztályozási eljárásokkal rendezetten visszakereshetőek, addig az eredeti információforrások többségére az Interneten ez sajnos nemigen mondható el. A hagyományos szakadatbázisok többsége bibliográfiai jellegű. Ezek a régi könyvtári bibliográfiák elektronikus megfelelői, amelyekben nyomtatott irodalomról található bibliográfiai egységek között lehet egyszerre több ismérv szerint, Boole-algebrai kifejezésekkel keresni. A hatékony visszakeresést lényegében az eredeti dokumentumbibliográfiai leírás kettősség biztosítja.

Az Internet elektronikus dokumentumai azonban alapvetően feltáratlanok, híján mindenféle bibliográfiai leírásnak. Százával és ezrével található az értékes dokumentumok, amelyek azonban sokszor „ömlesztett” állapotban, vagy jószerivel egyszerű rendben sorakoznak az „elektronikus” könyvespolcokon.

* KOKAS K.: Navigáció az Interneten. = A Networkshop '94 konferencia előadásanyaga, Keszthely, 1994. április 6–8.

Egy adatbázist dokumentációs intézmények, könyvtárak építenek, ami jól körülhatárolt gyűjtőkört, egységes rekordszerkezetet, kidolgozott formai és tartalmi feltárást jelent. Az adatbázisok, online katalógusok használata jellemző módon egyedi. Egy keresési folyamatot általában egy adatbázisban végeznek a felhasználók. Még nem igazán elterjedtek az osztott katalógusok, és a kereskedelmi adatbázis-szolgáltatók sem régen nyújtják az egyszerre több adatbázisban való keresés lehetőségét (OneSearch).

Az Interneten azonban bármelyik felhasználó egyben szolgáltatóvá is válhat. Az új, elterjedőben lévő kliens-szerver szoftverek nyilvánosan letölthető a hálózatról, és némi szakértelemmel rövid idő alatt felállítható egy információszolgáltatásra képes szerver. A kliens-szerver technika lényegéből következően ezek a szolgáltatások a felhasználók számára már egységesen jelennek meg. A Gopher menüszerkezetekbe vagy a WWW hipertext lapjaira az Interneten bárhol szolgáltatott dokumentum vagy információforrás beszerkeszthető.

A navigáció, a visszakeresés problémája és eszközei

A hálózattal foglalkozó szakemberek és az újdonsült felhasználók meghatározó élménye az Internet információs dzsungelje, az egyre kezelhetlenebbé váló információ. Szinte naponta jelennek meg az új szolgáltatások, online könyvtári katalógusok, adatbázisok, Gopher és WWW szerverek. Az Internet felhasználóinak meggyőződése ugyan, hogy szinte minden kérdésükre van már megfelelő információ, de egyre nehezebben válaszolható meg a *HOL?* kérdése. A navigáció szinte külön tudományá vált ebben a különös virtuális térben, amelyet főként lelkes, a hálózattól „megérintett” könyvtárosok, informatikusok próbálnak megszelídíteni.

Több százra tehető már a nyilvánosan elérhető könyvtári katalógusok száma is. A legtöbb – 600 fölött – az Egyesült Államokban található, de lassan Dél-Amerikától kezdve a Távol-Keleten át Közép-Kelet-Európáig is számos könyvtár tette már online elérhetővé katalógusának egy részét. Ugyanez érvényes a nyilvánosan használható adatbázisokra is. Már külön adatbázisuk van ezeknek a szolgáltatásoknak is (HYTELNET), amely azonban legfeljebb csak formai katalogizálásra törekszik, a tartalmi osztályozás feladatát nem vállalta fel.

A fent említett kliens-szerver szoftvereket éppen a navigáció, a tematikus tájékozódás megkönnyítésére hozták létre. Lényeges eltérésük a hagyományos adatbázisoktól, hogy a felhasználó

számára egységes felületen különböző forrásokból származó információt tudnak elérni. Így egyszerű szerkezeteket használva próbálják rendezni az információk hatalmas tömegét.

Az egyik legelterjedtebb ilyen szoftver, a *Gopher*, hierarchikus menüszerkezetbe rendezi a különböző Gopher-szolgáltatók információforrásait. Az eredetileg teljes szöveges információ kezelésére kifejlesztett program képes többek között képek és hanganyagok, szoftverek közvetítésére, ezenkívül kapcsolatot tud teremteni távoli adatbázisokhoz is.

A másik, egyre inkább elterjedőben lévő ilyen alkalmazás a *World Wide Web (WWW)*. Ez a rendszer egy világméretű hipertext hálóba szervezi a különböző elektronikus anyagokat, szolgáltatásokat. Nagy előnye, hogy különböző Internet-szolgáltatásokat képes integrálni a hipertext anyagokba (WWW, Gopher, anonymous FTP, Usenet News, WAIS).

Az alapproblémát, a hatékony visszakeresés lehetőségét azonban igazán egyik szoftver sem képes megoldani. A tengernyi információ közötti alapvető keresési mechanizmus jelenleg a „böngészés”. Az Internet különböző megoldásokat keres e probléma megoldására. Több helyen *elektronikus könyvtárak* felállításával próbálják tematikusan rendezni a különböző információforrásokat (lásd pl. a Library of Congress elektronikus könyvtárát URL: [gopher://marvel.loc.gov/11/global](http://marvel.loc.gov/11/global)). A másik oldalon a meglévő integrált könyvtári rendszereket próbálják meg felkészíteni a hálózati dokumentumok, források katalogizálására. (Ilyen megoldással kísérleteznek pl. a Budapesti Műszaki Egyetem ALEPH rendszerében.) A kísérletek arra utalnak, hogy az információs káoszról kivezető út mindenképpen a hálózati információforrások valamiféle rendszerezése, osztályozása, és a böngészve keresés kiegészítése adatbázis-alapú kereséssel.

Szövegarchívumok, e-text projektek

A hálózaton lévő információforrások egyik érdekes típusát a különböző elektronikus szövegarchívumok adják. Számos kutatóhelyen, egyetemen kezdtek projekteket teljes szövegű dokumentumok gyűjtésére. Ezek között néhány a klasszikus szépirodalommal foglalkozik, mint például a Projekt Gutenberg, az Oxford Text Archívum vagy az Alex (A Catalogue of Electronic Texts on the Internet). Ezekben alkalmanként több száz elektronikus dokumentum található, részben nyomtatott kiadványok elektronikus megfelelői, részben már eredetileg is elektronikus formában terjesztett dokumentumok. Álljon itt példaként csak néhány elektronikus könyv a Wiretap (wiretap.Spies.COM) archívum gyűjteményéből:

Charles Darwin: The Voyage of the Beagle.
David Hume: An Enquiry Concerning Human Understanding.
Edgar Allan Poe: The Cask of Amontillado.
Edgar Allan Poe: The Pit and the Pendulum.
Edgar Allan Poe: The Tell-Tale Heart.
Francis Bacon: The New Atlantis.
Hippocrates: Hippocratic Oath and Law.
John Adams: Presidential Inaugural Address.
John Stuart Mill: On Liberty.
Mark Twain: A Connecticut Yankee in King Arthur's Court.
Plato: The Republic (Jowett Translation).
Sir Thomas More: Utopia.
Tommaso Campanella: The City of the Sun.
Virgil: Aeneid (Dryden Translation).
Bible: Elberfelder Ubersetzung Bibel/
Bible: Holy Bible/

A nagyobb szövegarchívumok jellemző módon a már nyomtatásban megjelent klasszikus szépirodalmat és a filozófiai műveket rögzítik elektronikusan. Ezek mellett olyan szakmai profilú szövegarchívumokat is találhatunk, amelyekben nyomtatásban meg nem jelent tanulmányok, cikkek, munkaanyagok (working paperek) vannak (pl. az Economics Working Paper archívum a washingtoni egyetem közgazdaságtan tanszékén – gopher://econwpa.wustl.edu).

Az említett szövegarchívumok egyelőre inkább egy könyvtár szabadpolcaira hasonlítanak, katalógus nélkül. Legfeljebb szerző vagy cím szerint listázzák a dokumentumokat, amelyeknek az egyedi azonosítása is alkalmanként nehézségekbe ütközik.

Figyelemre méltó vállalkozás az angliai Alex (URL: [gopher://rsl.ox.ac.uk/11/lib-corn/hunter](http://rsl.ox.ac.uk/11/lib-corn/hunter)) gyűjtemény. Ez az archívum több mint 700 Interneten található könyvet és rövidebb szöveget katalogizál szerző, cím, dátum, nyelv, host és téma szerint. Az archívum érdekessége, hogy nem töltenek le külön minden anyagot, hanem más szövegarchívumokban található dokumentumokat is katalogizálnak.

A MEK létrejötté, a MEK.RFC

Az Internet terjedésével 1993-ban Magyarországon is számos helyen indultak meg Internet-szolgáltatások. Mára szinte az összes nagyobb hazai egyetemen, valamint jó néhány főiskolán, kutatóintézetben működik már Gopher szerver. 1994 újdonságaként az egyre-másra szaporodó WWW szerverek említhetők. Néhány egyetemen több szerver is található tanszékek, karok, sőt kollégiumok kezelésében. Örvendetes, hogy nagyvárosaink mellett már pl. Veszprémben, Gödöllőn, Nyíregyházán is minőségi Internet-szolgáltatások működnek.

Hazai szervereink többsége azonban lényegében tájékoztató és forrásközvetítő jellegű. A szolgáltatások többsége az adott intézmény informáci-

ós rendszere (CWIS Campus Wide Information System), egyetemi telefonkönyvek, tantervek, könyvtári szolgáltatások. Ezenkívül közérdekű helyi vagy regionális információk, utcanévjegyzékek, moziműsorok, kulturális rendezvények, menetrendek szerepelnek a kínálatban.

Az IIF 1993. őszi Gopher-pályázata után született meg az ötlet, hogy a hazai Internet-szolgáltatók együttműködésével ki kellene alakítani egy közös, rendezett „elektronikus könyvtárat”. Az indíték az volt, hogy mielőtt a hazai hálózaton is létrejön az elektronikus információk kezelhetetlen halmaza, közös szabályokat kellene kidolgozni az elektronikus dokumentumok gyűjtésére, tárolására, kezelésére. 1994 tavaszán a keszthelyi *Networkshop '94* konferencián körvonalazódott, hogy közös szabályokat kellene megfogalmazni egy ún. ajánlásban, amelyet az IIF is támogatna. Az ilyen ajánlások (RFC: *Request for Comments*) elterjedtek az Interneten. Nem kötelező érvényűek – az Internet „demokratizmusa” ezt nem is teszi lehetővé –, de betartásuk kölcsönös előnyöket nyújt a felhasználók számára. Az ajánlás kidolgozására a konferencia után egy elektronikus listát (MEK-L@TULIBB.KKT.BME.HU) hoztak létre a Budapesti Műszaki Egyetemen. A mindenki számára nyilvános elektronikus levelező listán azután sokan kifejtették a véleményüket, ötletekkel, felvetésekkel segítették az Ajánlás létrejöttét. Az ötletek összegyűjtését és az Ajánlás megfogalmazását *Drótos László*, a Miskolci Egyetem könyvtárosa vállalta magára, akitől a Magyar Elektronikus Könyvtár eredeti ötlete és fogalma is származott. 1994 őszére összeállt az Ajánlás első verziója, amelyet november 1-jétől egy IIF-projekt vállalt föl. (Az Ajánlás teljes szövegét a Beszámoló... c. rovatunkban, p. 111–116. közöljük. – A szerk.) A MEK tényleges beindítása során valószínűleg még számos, eddig szabályozatlan probléma merül fel, ezért az Ajánlást folyamatosan aktualizálni kell az új kérdések figyelembevételével.

A MEK Ajánlás

A Magyar Elektronikus Könyvtár (a továbbiakban MEK) célja minden olyan magyar nyelvű vagy magyar vonatkozású elektronikus dokumentum gyűjtése, amelyek nyilvános terjesztése nem tiltott.

Nem könnyű azonban az elektronikus információk világában az *elektronikus dokumentum* fogalmát körülhatárolni. A MEK gyűjtőköre indulásakor egyelőre a szöveges, dokumentumértékű számítógépes anyagokra terjed ki. Ebbe egyformán beleértendő a nyomtatott dokumentumok elektronikus megfelelői, és az eredeti (nyomtatott formában nem publikált) elektronikus szövegek is. Mindazonáltal a MEK nem vállalja fel nyomtatott dokumen-

tumok elektronikus rögzítését, inkább a már meglévő számítógépes dokumentumok összegyűjtését tűzi ki célul. Elsődlegesen tudományos, oktatási és irodalmi jellegű anyagok tartoznak a gyűjtőkörébe. Szeretné elősegíteni az olyan értékes szakmai anyagok szélesebb nyilvánosságához való eljutását, amelyek nyomtatásban való terjesztése nehezen megoldható (pl. az egyetemeken készült munkanyagok).

Fontos látni, hogy a MEK lényegében nem egy központi, teljes szövegű adatbázis – bár később akár ilyen formái is ölthet. Az Internet segítséggel egy elosztottan működő, de egységesen kereshető „elektronikus könyvtár” megvalósítása a cél. Már most is számos megfelelő dokumentum található a hazai Gopher, WWW szervereken és anonymous FTP hostokon. A későbbiekben, megfelelő mennyiségű anyag esetén a MEK egyéb számítógépes formában, mágneslemezen, CD-ROM lemezen is terjeszthető lesz. Az elképzelés szerint a MEK központi „katalógusa” az IIF mostanában átadott új, központi számítógépén lesz (helka.iif.hu). Ez azt jelenti, hogy a különböző hazai szolgáltatógépeken lévő MEK dokumentumokról itt lesz egy teljes nyilvántartás – egyelőre Gopher menüszerkezetben.

A könyvtár jelleget mindenekelőtt a dokumentum szabályozott formai és tartalmi feltárása adja, amely hatékony visszakeresést tesz majd lehetővé. Az eljárás lényege, hogy a szerzők beleegyezésével a dokumentumok elejére egy egyszerű bibliográfiai leírás kerüljön. A mezőazonosítóval ellátott sorok a későbbiekben egy indexált, Boole-algebrai kifejezésekkel való keresés alapját képeznek. A formai jegyek mellett szabad tárgyszavazás könnyítene meg a tartalmi visszakeresést. A Gopherek hierarchikus menüit felhasználva a MEK-ben található dokumentumok egyszerű szakrendben is csoportosítva lesznek.

Az Ajánlás kitér az *elfogadható fájlípusokra* is. Az elsődlegesen támogatott fájlforma, amely közvetlenül a legszélesebb felhasználói kör számára olvasható, a sima ASCII-forma. Ebben a formában – természetesen – hatékonyan csak a főként „tisza” szöveget tartalmazó dokumentumok közvetíthetők, amelyek konvertálása során nem vesz el lényegi információ. Az MEK tervezése során azonban nem hagyták figyelmen kívül a szerkesztett, formázott dokumentumokat sem, amelyekben fontos információtartalmuk van a szöveget kísérő képleteknek, ábráknak, képeknek stb. Az ilyen „komplex” dokumentumok esetén a MEK csak áttételes szolgáltatásra vállalkozik. Ez azt jelenti, hogy a kliensek segítségével nem olvashatók közvetlenül az adott dokumentumok, hanem a fájlok letöltése után megfelelő segédprogrammal lehet kezelhetővé tenni őket. Egyrészt elfogadottak az

olyan eszközfüggetlen formátumnyelvel készült dokumentumok, mint pl. a PostScript vagy a Tex. Ezek ugyan még kevésbé ismertek hazai körökben, de éppen az elektronikus dokumentumok hálózaton keresztüli szolgáltatása növelheti meg nálunk is a használatukat. Lényegük, hogy megfelelő, nyilvános segédprogramok használatával a felhasználó tetszőleges eszközökkel megjelenítheti vagy kinyomtathatja a dokumentumot. Ezenkívül magas szintű formázási utasításokat, speciális karaktereket, képleteket képesek tárolni. Az említett formátumok mellett elfogadhatók bizonyos általánosan használt szöveg- és kiadványszerkesztő formátumok is (pl. WinWord, MSWord, Ventura). A jövőre gondolva bekerült az elfogadható fájlformátumok körébe az ún. HTML forma is, amely a WWW-k által használt dokumentumok általános formanyelve. A bináris jeleket tartalmazó formázott fájlok vagy/és egy optimális nagyságot meghaladó anyagok tömörített formában is tárolhatók, ugyancsak általánosan használt és ismert tömörítési eljárásokkal. A binárisan rögzített dokumentumok kezeléséhez szükséges nyilvános segédprogramok megtalálhatók lesznek a MEK keretén belül (pl. ARJ, PKUNZIP, GHOST SCRIPT).

Ékezetek

A MEK tervezése kapcsán természetesen nem hagyható figyelmen kívül a magyar nyelvű szövegek ékezetes kezelése sem. Az ASCII-formában tárolt ékezetes szövegek az ISO 8859 (Latin 2) szabvány szerint tartalmazzák az ékezetes karaktereket. Már példamutató fejlesztések történtek a hazai Gopher-szolgáltatók többségénél, amelyek alapján a felhasználók saját eszközeiknek megfelelő módon tudják ékezethelyesen letölteni a magyar nyelvű dokumentumokat. A Latin 2-es szabvány mellett – konverziós programokkal – szükség szerint ISO 852, ISO 437 (CWI) vagy ún. repülőékezetes formára konvertálják a dokumentumokat.

A MEK-ben való részvétel nyitott mindenki számára. Az építést és fejlesztést önkéntesen vállaló „elektronikus könyvtárosok” végzik majd. Azok az intézmények, amelyek saját Internet-szerverrel rendelkeznek, önállóan is elkezdhetik az elektronikus dokumentumok gyűjtését, és az Ajánlásnak megfelelő feldolgozást. A MEK-L listán lehet bejelenteni a gyűjteményeket, amelyeket azután a MEK központi menüi is tartalmazni fognak. Ugyanígy lehet jelentkezni egy adott szakterület dokumentumainak a kezelésére is. Néhány szakterületre akadt már jelentkező, de a területek többsége még „gazdátlan”.

Ahol nincs Internet-kapcsolat, vagy megfelelő Internet-szolgáltató szerver, ott is részt vehetnek a MEK építésében, a megfelelő „begyűjtőhelyekre” eljuttatva a dokumentumokat.

Copyright

A hálózatok elektronikus világában meglehetősen nehezen kezelhető a hagyományos szerzői jog, amely a fizikai valójukban megjelent dokumentumok sokszorosítását védi. A MEK ezért csak olyan dokumentumok gyűjtésére vállalkozik, amelyek esetében a szerzői jog már elévült, vagy a szerző hozzájárulását adja a művek szabad terjesztéséhez nem kereskedelmi alapon. A szerzői jog rögzítése végett az Ajánlás egy erre vonatkozó formulát is tartalmaz, amelyet el kell helyezni a MEK-be kerülő minden dokumentum elejére. A szerzői jogra vonatkozó szövegrész magyarul és angolul is elkészült.

A MEK jelenlegi helyzete

Az elképzelések és a tervek után néhány szó az eddigi eredményekről. Figyelembe kell venni, hogy e cikk az 1994. decemberi állapotot rögzíti, és az Internetre jellemző módon a megjelenésig még sok minden történhet ezen a területen. November 1-jétől a kidolgozott Ajánlás egy IIF-projekt alapidokumentuma lett. November 8-án – a hazai hálózatok egyedülálló módon! – *Göncz Árpád* köztársasági elnök a KATALIST elektronikus konferencián hivatalosan is bejelentette az IIF új, nagy teljesítményű számítógépének (helka.iif.hu) átadását. Az új SUN gép közel 150 gigabájtnyi tárolókapacitásával elsősorban a felsőoktatási és kutatási szféra rendelkezésére fog állni. Az új nagygép kiváló bázisa lehet majd az épülő MEK-nek. A hivatalos beindulás, a központi menürendszer és a keresőprogramok kidolgozása előtt néhány szerveren már megjelentek olyan gyűjtemények, amelyek számíthatnak a MEK-be való kerülésre.

A *Miskolci Egyetem Gopher* szerverében (gopher://gold.uni-miskolc.hu:70/11/univ/kvt/mek) a könyvtári menü részeként *Drótos László* alakított ki egy „elektronikus közönyvtár”-at, amelyben már számba jöhető elektronikus dokumentumok találhatóak. Ilyen például a néhány hazai hipertext-dokumentum:

- ▶ *Hálózati információforrások használata,*
- ▶ *Informatikai jegyzetek,*
- ▶ *RITKASZÓ* (angol szóoktató hipertext),
- ▶ *Múzeumi rendszergazda tanfolyam segédanyaga.*

A hipertexteken kívül még számos hálózatról szóló tanulmány, cikk, szakdolgozatok és néhány novella található a hoston.

Egy másik ígéretes kezdeményezés a MEK számára az *ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoportjában Tölgyesi János* nevéhez fűződik. Kísérletképpen egy, a csoport által 1993-ban kiadott angol nyelvű tanulmánykötetet helyezett el a Gopher szerverükön (gopher://comkut.elte.hu):

Media in Transition. An East-West Dialogue.
eds: Slavko Splichal, Ildiko Kovats
Ljubjana – Budapest, 1993

A vállalkozás érdekessége, hogy a tanulmányt a Csoport WWW szerverén keresztül is el lehet érni. Ott található az Ajánlás szerinti „katalóguscédulák”, amelyek a tervek szerint egy – WAIS adatbázisba kerülve, indexelve – teljes szövegű és mezőre szűkített keresést tesznek majd lehetővé.

A harmadik példa a *Közgazdaságtudományi Egyetem Gopher* szerverén (gopher://ursus.bke.hu:70/11/magyar/elibhu/mek) található, ahol a szerző egy MEK tesztkönyvtárat alakított ki. A tesztkönyvtárban a tervek szerint a hálózatokról szóló magyar nyelvű elektronikus irodalom egyik legteljesebb gyűjteménye lesz. Néhány tanulmány példaként a már meglévő gyűjteményből:

Priscilla Caplan: Az Internet információforrások katalogizálása

Joel A. Cohen: Az elektronikus könyvtár a felsőoktatásban

Walt Crawford: Álmodok, eszközök, piaci rések és élvonalak

Drótos László: Az információ felszabadítása

Drótos László–Kokas Károly: Hálózati értelmező szótár

Drótos László: Kalandozás az információszungelben

Hanák Péter: Telework'94

Lee Hauser: A „hasznos hálózat”

Linda Heron: Alkalmazott Internet avagy a megtalált, azután

elvesztett, majd visszaszerzett paradicsom

Tölgyesi János: Benyomások első látásra: NCSA Mosaic és a KLTE

Mosaic szervere

Koltay Tibor: Elektronikus vitacsoportok

Moldován István: Hálózati információforrások és hatások

a könyvtárakra

Óvári Mária: Bod Péter és a Magyar Athenas

Óvári Mária: Hipertext alkalmazása a hazai könyvtárakban

Frank Quinn: A könyvtárak szerepe az elektronikus publikálásban

Edward J. Valauskas: Internet bevásárlóközpont

A hálózati irodalom mellett egy kis gyűjtemény található klasszikus magyar szépirodalmi művekből, versekből, novellákból is.

Arany János: Ágnes asszony

Arany János: Családi kör

Arany János: Híd-avatás

Arany János: Az örök zsidó

Csáth Géza: Fekete csönd

Csáth Géza: A varázsló halála

Csáth Géza: Anyagiulkosság

Csáth Géza: A varázsló kertje

Edgar Allan Poe: Az áruló szív
 Edgar Allan Poe: Egy hordó amontillado
 Edgar Allan Poe: A holló (Babits M. ford.)
 Edgar Allan Poe: A holló (Kosztolányi D. ford.)
 Edgar Allan Poe: A holló (Tóth Á. ford.)
 Edgar Allan Poe: A kísértetes palota
 Edgar Allan Poe: Külön
 Fazekas Mihály: Lúdas Matyi
 Kosztolányi Dezső: Esti Komél (18. fejezet)
 Petőfi Sándor: János vitéz
 Weöres Sándor: Az éjszaka csodái

A MEK számára sikerült megszerezni a BKE politikatudományi tanszéke által kiadott *Budapest Papers on Democratic Transition* sorozat kiadványainak elektronikus változatát is. A közel 100 tanulmány nemzetközi felhasználók érdeklődésére is számíthat, mivel a magyar nyelvű tanulmányok mellett számos angol nyelvű található, amelyek Kelet-Közép-Európa gazdasági-társadalmi átalakulásával foglalkoznak. Álljon itt ezek közül is néhány példaként:

Ágh Attila: The Social and Political Actors of Democratic Transition
 Ágh Attila: Organisational change in the Hungarian Socialist Party
 Vass László: Employers' Interest Representations in Hungary
 European Contexts
 Kathleen Montgomery: Interest Group Representation in the
 Hungarian Parliament
 Ágh Attila: After four years: The general situation in Hungary in 1994
 Kovács Géza: Employers' Organizations in Hungary and their
 Cooperation
 Ágh Attila: The Europeanization of the Hungarian Business Interest
 Associations: The BIA Models in Western Europe and the
 European Union

Végezetül néhány igazi érdekesség a gyűjteményből:

- ▶ A kormány Tudománypolitikai Bizottsága számára készített *Előzetes Rendszerterv: Az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer megvalósítására* című tanulmány teljes szövege, amely nyomtatásban is napvilágot látott a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* című folyóiratban.
- ▶ *Adam Gaffin: Big Dummy* című több száz oldalas Internet-kézikönyve Drótos László fordításában *Nagy Internet kalauz mindenkinek* címen fog megjelenni az IIF kiadásában. A könyv teljes szövege ugyancsak megtalálható itt is.
- ▶ A MEK mellett 1994 őszén az IIF egy külön projektet indított magyar nyelvű Internettel foglalkozó tanulmányok kiadására. A cikk megírásának idején már kettő elkészült ezek közül, amelyek már megtalálhatók a MEK tesztkönyvtár polcain is:
 Drótos László: A hálózat használata az iskolákban,
 Drótos László: Hogyan indítsunk saját BITNET/INTERNET levelezőcsoportot?
 (Remélhetőleg a cikk olvasásának időpontjában a lista már hosszabb lesz.)

Végezetül

A MEK egy valódi Internet vállalkozás. Az IIF hivatalos támogatását élvezi ugyan, de lelkes és önkéntes segítők nélkül csak elképzelés marad, és nem tényleges gyakorlat. A technikai feltételek egyre több helyen adóttak, a megvalósításhoz azonban egymással együttműködni képes, a vállalkozást támogató szakemberek kellenek. Könyvtárosoknak, számítástechnikusoknak, informatikusoknak együtt kell működniük ebben az új elektronikus világban, azért, hogy az információk kezelhetőek, a szolgáltatások felhasználóbarátok legyenek.

Az eszközök ugyan újak, de a feladat régi. Összegyűjteni, rendezni és szolgáltatni az emberek írásba öntött gondolatait, és megőrizni azokat az utókornak. A könyvtárosok ezt csinálják már több ezer éve. Agyagtáblákkal kezdték, és most a „láthatatlan” bájtokkal kell folytatniuk. Pár évszázada ugyan hozzászórtak a nyomtatott könyvekhez, és nem is olyan régóta a nyomtatott folyóiratokhoz, azonban az elmúlt 15-20 év elteltével, a számítógépek megjelenésével új, elektronikus információhordozók jelentek meg, amelyek más formában, de ugyanazokat az értékeket hordozzák. A ma könyvtárosainak még nehéz elfogadniuk azt, hogy a hagyományos nyomtatott irodalom mellett már elektronikus könyvek, folyóiratok, és egyéb elektronikus dokumentumok is léteznek. Egyre inkább számolniuk kell azzal, hogy az információk mind nagyobb tömege jelenik meg elektronikus hordozókon.

Egy dolog mégis lényegesen megváltozott a hálózatok létrejöttével. Az elmúlt korok könyvtárai elkülönült gyűjtemények voltak. Külön könyvtári épületekben külön gyűjteményeket hoztak létre, amelyek használata, ha elvileg nyilvános volt is, földrajzilag mindenképpen korlátozott. Csak a helyi olvasók juthattak hozzá az ott őrzött dokumentumokhoz. A hálózaton viszont a földrajzi távolság mint hozzáférési akadály megszűnt, az egyik legfőbb elv (és gyakorlat) a nyilvánosság. És a történelemben először ez a nyilvánosság a hétköznapi gyakorlatban is az egész földre kiterjed. Az Internet 20–30 millió felhasználója a világ számtalan országában ugyanazokat az eszközöket használva egyenlő módon tud hozzájutni a különböző információforrásokhoz. A könyvtáraknak, könyvtárosoknak lehetőségük nyílt az együttműködésre, sőt egyre inkább rákényszerülnek.

Az igazi kihívás és kérdés, hogy hogyan lehet a különböző helyen lévő elektronikus dokumentumok nagy tömegét kezelhető, rendezett állománnyá szervezni. Kezddék-e el a könyvtárak a régi reflex alapján begyűjteni a profiljukba tartozó elektronikus dokumentumokat, vagy a meglévő távoli forrásokra utalva távoli forrásokat is katalogizáljanak. Erre a

kérdésre a nagyvilágban is csak most születnek különböző válaszok. Az Amerikai Könyvtári Szövetség egy bizottsága – a MARI – még 1993-ban javaslatokat tett a MARC-formátum módosítására, amelynek révén az Internet elektronikus forrásai is katalogizálhatók lennének. Csak mostanában indulnak az Interneten azok a projektek, amelyek az elektronikus információk mélyebb feltárását célozzák (pl. CATRIONA). A MEK ezekhez hasonló vállalkozásnak készül. Reméljük, hogy vállalkozásunkat sikerrel tudjuk folytatni, és nemzetközi színvonalú szolgáltatással tudunk az Internet felhasználóinak rendelkezésére állni.

Irodalom

- DRÓTOS L.–BAKONYI G.–KOKAS K.: Navigáció a hálózaton. = IIF Koordinációs Iroda, 1994.
- BARRY J.: The HyperText Markup Language (HTML) and the World-Wide Web: Raising ASCII Text to a New Level of Usability. = The Public-Access Compu-

- ter Systems Review, 5. köt. 3. sz. 1994. p. 5–21. (To retrieve this article, send the following e-mail message to listserv @ uhupvm1.uh.edu: GET PRICEWIL PRV5N3 F=MAIL)
- MOLDOVÁN I.: A Magyar Elektronikus Könyvtárról. = A Networkshop '94 konferencia előadásanyaga, Keszthely, 1994. április 6-8.
- MALLERY M.: Directory of electronic text centers. = Elektronikus levél a MEK-L listán 1994. augusztus 9-én.
- CAPLAN, P.: Az Internet információforrások katalogizálása. = The Public-Access Computer Systems Review, 4. köt. 2. sz. 1993. p.61–66. (Az eredeti angol nyelvű cikk e-mail levélben lekérhető a LISTSERV@UHUPVM1.UH.EDU címről a GET CAPLAN PRV4N2 F=MAIL paranccsal. A magyar nyelvű ékezetes verzió URL: gopher://ursus.bke.hu: 711/00/elibhu/helyi/hálózat/caplan.doc)

A szerző e-mail címe: (moldovan@pernix.bke.hu)

Beérkezett: 1994. XII. 21-én.

Rendkívüli levelező képzés az ELTE TFK-n

Az *ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtár-Informatikai Tanszéke* lehetőséget teremt a felsőfokú szakképzettséget igénylő, könyvtárosi munkakörben dolgozók számára továbbtanuláshoz. A képzés 4 éves, egyszakos, tartalma és követelményei azonosak a nappali tagozat érvényes tantervével. Ehhez közismereti tárgyként a résztvevők kötelezően filozófiatörténetet, szociológiát, logikát és gazdasági ismereteket tanulnak. Államvizsgára az a szigorlatokat és vizsgakövetelményeket teljesítő, középfokú nyelvvizsgával rendelkező hallgató bocsátható, aki elfogadott szakdolgozatot készített (a nyelvvizsga bármikor letehető, erre egyéni leg kell felkészülni).

A jelentkezőt munkahelyének kell javasolnia, amely vállalja, hogy az oktatás ideje alatt biztosítja a konzultációkon és vizsgákon való részvételt. A foglalkozások hetente egy alkalommal egész nap – előreláthatólag pénteken – lesznek.

A felvételi előfeltétele az érettségi, és minimum 3 éves könyvtári munkaviszony. A felvételi vizsga írásbeli és szóbeli részből áll. Ezen ismerni kell – *A könyvtár kezelése* 3. átdolgozott és bővített kiad. Szerk. Katsányi Sándor. Bp. 1990 – című könyvet, valamint az utolsó 5 év könyvtári szakfolyóját.

A képzés minimum 15, maximum 25 fővel indul. A tandíjat a levelező képzésben mindenkor érvényes módon állapítja meg a főiskola, mely az 1995/96-os tanévre félévenként 20 000 Ft.

Jelentkezési határidő: 1995. április 30. A jelentkezési okmányokat és a felvételi eljáráshoz csekket az ELTE TFK (1075 Budapest, Kazinczy u. 25–27.) tanulmányi osztályán, vagy a kar portáján lehet beszerezni.

További információk:

ELTE TFK Könyvtár-Informatikai Tanszéke
Tel.: 267-9267/139 hétköznap 9–12 óra között